

дошкільного закладу. Розпочате нами дослідження переслідує мету усунути розрив між тим, що є в практиці дошкільного закладу і тим, що може фактично досягти дитина під впливом природи, а саме – діти старшого дошкільного віку прагнуть пояснити причини деяких явищ, що є показником розвитку їх логічного мислення (за дослідженнями Л. Міщик, Е. Колларової, К. Назаренко).

В старшому дошкільному віці діти вже готові пояснювати деякі зв'язки та залежності в природі: причини змін у неживій природі, залежність змін життя рослин і тварин від змін у неживій природі. Отже, як свідчать результати сучасних психолого-педагогічних досліджень діти старшого дошкільного віку готові до розуміння переходу однієї пори року в іншу, до аналізу суттєвих ознак сезону, до опису й розповіді про періоди сезону, до виділення їх початку, середини, кінця і мають досить обширні знання про рослин і тварин, їх залежність від факторів неживої природи.

Висновки: отже, під час перебування в дитячому садку дитина повинна навчитися помічати і виділяти, встановлювати самостійно найпростіші зв'язки і залежності між предметами і явищами природи.

Література

1. Дитина. Програма навчання і виховання у дитячому садку. – К.: Освіта, 1993. – 523с.
2. Кондратова В.В., Иванова А. М. Формирование познавательной самостоятельности у старших дошкольников. – Ульяновск, 1985.-456с.
3. Міщик Л. Знати і розуміти природу // Дошкільне виховання. – 1979. – N 4.-С.77-89.
4. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дошкільників з природою. – К.: Вища школа, 1993.-436с.

References

1. Dytyna. Prohrama navchannia i vykhovannia u dytiachomu sadku. – K.: Osvita, 1993.-523s.
2. Kondratova V.V., Ivanova A. M. Formyrovanye poznavatelnoi samostoiatel'nosti u starshykh doshkolnykov. – Ulianovsk, 1985.-456s.
3. Mishchik L. Znaty i rozumity pryrodu // Doshkilne vykhovannia. – 1979. – N 4.-S.77-89.
4. Iarysheva N.F. Metodyka oznaiomlennia doshkilnykiv z pryrodoiu. – K.: Vyshcha shkola, 1993.-436s.

Одержано статтю: 10.05.2018

Прийнято до друку: 24.05.2018

УДК: 372.32 : 370.018.7 : 37.033 : 372

DOI: 10.15330/esu.12.191-197

Тамара Марчій-Дмитраш

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ,
Україна)

Tamara Marchii-Dmytrash,

candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
tamara.dmytrash@ukr.net

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ

WAYS OF REALIZATION THE PRINCIPLE OF CONTINUITY IN THE ECOLOGICAL EDUCATION OF CHILDREN IN MODERN INSTITUTIONS OF PRESCHOOL EDUCATION AND ELEMENTARY SCHOOLS

У статті визначено суть поняття “екологічна культура” і шляхи реалізації принципу наступності як взаємопов’язаності змісту, методів, форм та засобів екологічного

виховання з метою формування екологічно вихованої і культурної особистості. Виокремлено компоненти екологічної культури дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Конкретизовано, що важливим показником сформованості екологічної культури дитини 6-7 років є її екологічна вихованість. Акцентовано на педагогічних умовах екологічного виховання дошкільників. Визначено, що на формування екологічної культури дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку впливають зміст, методи, форми і засоби екологічного виховання, які використовуються педагогами обох ланок. Обґрунтовано місце ігор, творів художньої літератури, моделювання екологічних ситуацій, праці у екологічному вихованні дітей та наведено приклади. Акцентовано на необхідності співпраці закладів дошкільної і початкової освіти з сім'єю.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна культура, принцип наступності, діти дошкільного віку, молодші школярі, заклад дошкільної освіти, початкова школа.

The essence of the concept "ecological culture" is determined in the article and it is substantiated that the basis of its forming in children of senior preschool age is the content of the program of studying and education in the preschool educational institutions, and in primary school children the content of the educational subject "Natural science" in the elementary school, through which the teacher acquaints children with the environment and forms in close cooperation with parents a thrifty attitude towards it. For this purpose, the teacher realizes the principle of continuity as interconnected content, methods, forms and means of ecological education in order to form an ecologically educated and cultural personality.

It is determined the components of the ecological culture of preschool age children (the absorption of nature, the level of knowledge, abilities, skills to act in the nature, interest in the studying of nature, ecological consciousness, environmental activity) and the elementary school age children (knowledge about the interrelations in nature and the awareness of man as a part of it, assessment of people's behavior in nature, participation and organization in environmental activities, negative attitude to actions that are harmful to the natural environment).

The pedagogical conditions of ecological education of senior preschool and junior school age children (the ecological orientation of educational work of educational establishments, usage of different kinds of activity, increase of the level of professional training of personnel, cooperation of educational establishments, schools, family, taking into account age, individual and psychological peculiarities of children of the senior preschool and junior school age, application of information of ecological content in practice) are substantiated.

It is determined that content, methods, forms and means of ecological education used by the teachers of preschool institutions and primary schools influence on forming the ecological culture of children of the senior preschool and junior school age. The place of games, works of fiction, modeling of ecological situations in forming of children's ecological culture is justified and the examples are given. It is emphasized on the necessity of cooperation between preschool and primary educational institutions with the family.

Key words: ecological education, ecological culture, continuity principle, children of preschool age, primary school children, institution of preschool education, primary school.

Актуальність дослідження. Реалізація принципу наступності у формуванні екологічної культури дітей у закладах дошкільної освіти і школах I ступеня є важливою передумовою ефективності екологічного виховання, світорозуміння і світосприйняття вихованців. Екологічне виховання особистості, гармонізація її стосунків із природою є пріоритетними напрями реформування освіти, що відображено в Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), Концепції екологічної освіти, Концепції національного виховання та в інших документах. Тому актуальними є такі форми і методи взаємодії педагога з дітьми, які

б забезпечили поступовий плановий перехід від накопичення екологічних знань до усвідомлення відповідальності перед природою.

Тому метою статті є обґрунтувати шляхи реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

Аналіз наукових досліджень. Вплив людини на природу є предметом дослідження багатьох учених у сферах науки та культури. Видатні педагоги Я.-А. Коменський, О. Сухомлинський, К. Ушинський та інші наголошували на важливості виховання бережливого ставлення до природи і визначили багатогранність її впливу на дитину, необхідність використання природи як засобу формування особистості ще з раннього віку. Теоретичні аспекти екологічного виховання дітей дошкільного віку висвітлено у дослідженнях А. Васильєвої, С. Дерябо, М. Ібрагімової, Л. Іщенко, Н. Кот, Б. Ліхачова, Н. Лисенко, Г. Марочко, З. Плохій, В. Ясвіна та інших. Вчені зазначають, що у дітей цієї вікової категорії розвинена особлива чутливість до явищ довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів. Наступність у екологічному вихованні дошкільників і молодших школярів у сучасних дослідженнях (О. Біда, О. Дідков, Л. Іщенко, І. Кардаш, О. Киричук, Н. Лисенко, Г. Марочко, З. Плохій, Н. Пустовіт, О. Савченко та інші) визначається як один із пріоритетних принципів у сучасній освіті, який ми розуміємо як взаємопов'язаність змісту, методів, форм та засобів екологічного виховання з метою формування екологічно вихованої і культурної особистості [2, с. 2].

Так, О. Пруцакова трактує формування екологічної культури особистості як виховання в ній готовності до природоохоронної діяльності, активну екологічну позицію, власну природоохоронну поведінку [9, с. 4].

Екологічне виховання дошкільників і дітей молодшого шкільного віку, формування їх екологічної культури обґрунтовано Н. Лисенко [6]. За допомогою ігор та різних типів занять, на думку вченої, доцільно сформувати у вихованців уявлення про природу і людину як її частку, бережливе ставлення до довкілля.

З. Плохій обґрунтовано сутність екологічної культури та її складників, запропоновано методичні поради з формування у дошкільників суб'єктивного ставлення до природи як пізнавальної, естетично-моральної цінності, набуття дітьми початкових екологічних знань і вмінь взаємодії з об'єктами природи [8].

Л. Іщенко визначила критерії сформованості екологічної вихованості дітей 6-7 років та запропонувала програму екологічного виховання для дошкільних закладів та початкової школи [3].

На основі аналізу підходів учених до тлумачення поняття “екологічна культура” (О. Біда, В. Крисаченко, М. Тарасенко, Л. Юрченко та інші) у нашому дослідженні ми розуміли її як екологічну освіченість людини, тобто сформованість у неї системи знань, умінь, навичок, поглядів, переконань та моральних почуттів, що ґрунтуються на свідомому ставленні до природи як до цінності, бережливе ставлення до неї.

Основою формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку є зміст програми навчання і виховання у закладах дошкільної освіти, зокрема з природознавства, а молодших школярів – зміст навчального предмету “Природознавство” в початковій школі, за допомогою яких педагог ознайомлює дітей з довкіллям і формує у тісній співпраці з батьками бережливе ставлення до нього.

Починати виховання екологічної культури у вихованців потрібно із формування уявлень про природу рідного краю, потреби спілкування з нею, розкриття зв'язків між її об'єктами, аналізу взаємовпливу природи і людини [5, с. 5].

Старший дошкільний вік найсприятливіший для екологічного виховання, формування екологічної культури особистості і свідомого ставлення до навколишнього світу. Дитина починає виділяти себе з навколишнього середовища, усвідомлює відмінність від “Я – природа” та “Я і природа”, акцент зміщується на формування ставлення до самого себе і до найближчого соціального оточення. У дітей старшого дошкільного віку взаємодія і стосунки з природним і соціальним середовищем інтуїтивні. Діти не виділяють себе з об’єктів та суб’єктів навколишнього світу, вони відчують себе органічною частиною природи. Старші дошкільники відкриті до сприймання і оцінювання екологічних правил, перетворення їх у свої звички, частину свого “Я”.

У молодших школярів переважає наочно-дійове та наочно-образне мислення, це забезпечує в основному розуміння і засвоєння лише спеціально відібраних і адаптованих до віку знань про природне середовище, які зумовлюють ставлення учня до природного і соціального оточення. Любов до природного середовища і уважне, дбайливе ставлення до нього формується, якщо дитина бачить зразки поведінки відповідного ставлення до природи батьків, педагогів та інших дорослих.

Зміст навчальних програм із різних дисциплін передбачає озброєння учнів початкової школи знаннями щодо проблем охорони середовища. Цілеспрямована робота з екологічного виховання молодших школярів, починаючи з 1 класу, покликана виховати почуття відповідальності за стан навколишньої природи. Становлення і формування екологічної культури дітей є основою знань про морально-етичні норми і правила екологічно доцільної поведінки.

Таким чином, для формування всесторонньо розвиненої особистості і, зокрема, формування її екологічної культури, педагогам ДНЗ і початкових шкіл варто як враховувати особливості розвитку дітей на різних етапах їх розвитку, так і реалізовувати у навчально-виховній роботі принцип наступності, оскільки закріплені в дошкільному дитинстві знання про природу, які складають основу екологічної культури, екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, повинні розширюватись і ускладнюватись в школі.

На основі аналізу наукових праць і з урахуванням діяльнісного підходу до структуризації компонентів екологічної культури дітей дошкільного віку виокремлено такі: сприймання природи, рівень знань, умінь, навичок діяти в природі, інтерес до вивчення природи, природоохоронна діяльність. Основою екологічної культури є екологічна свідомість, яка складається з потреб, мотивів, емоцій, почуттів щодо поведінки в природі, розуміння естетичної цінності природи, оцінки і самооцінки дій в навколишньому середовищі.

У молодшому шкільному віці яскравіше виявляється інтерес до природи, більш свідомими стають знання про взаємозв’язки в природі та усвідомлення людини як її частини, оцінки поведінки людей у природі, формується здатність до мотивації та участь і організація природоохоронної діяльності, негативне ставлення до дій, що завдають шкоди природному середовищу. Це відбувається на уроках і в позаурочний час.

Розпочате в дошкільному віці екологічне виховання триває на всіх етапах навчання в школі. Кожен із них має свою мету, завдання, відповідну віковим особливостям школярів методики.

У початковій школі відбувається глибше усвідомлення тих понять, які є основою розуміння і налагодження взаємовідносин з довкіллям. Учні засвоюють прямі, зворотні й опосередковані зв’язки між явищами природи, усвідомлюють залежність

між життям, здоров'ям і станом довкілля. Активність у пізнанні і прагненні бережливого ставлення до довкілля у дітей проявляється тоді, коли об'єкт чи явище викликає інтерес, вони можуть встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, якщо спостерігають за зміною об'єкту. Саме у молодшому шкільному віці з'являються бажання і можливість самому доглядати за природними об'єктами [10, с. 188].

Таким чином, показниками екологічної вихованості дітей 6-7 років є:

- 1) засвоєнням норм і правил екологічно обґрунтованої взаємодії з навколишнім світом;
- 2) наявністю потреби в екологічних знаннях, вмінням їх практично використовувати;
- 3) потребою в спілкуванні з представниками тваринного і рослинного світів, співпереживанням їм; дбайливим ставленням до навколишнього;
- 4) проявом естетичних почуттів, вмінням та потребою бачити і розуміти прекрасне у природі і виражати це у творчій діяльності;
- 5) ініціативністю у вирішенні екологічних проблем найближчого оточення [4, с.112].

Досягнення високих результатів у екологічному вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку можливе у процесі реалізації таких основних педагогічних умов:

- екологічна спрямованість навчально-виховної роботи дошкільного закладу і першого класу школи;
- максимальне використання різних видів дитячої діяльності в екологічному вихованні дітей;
- підвищення рівня професійної підготовки кадрів з проблеми формування екологічної культури дітей;
- співпраця закладів дошкільної освіти, шкіл, сім'ї у формуванні екологічної культури вихованців [2, с. 2];
- врахування вікових, індивідуальних і психологічних особливостей дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку;
- застосування на практиці інформації екологічного змісту.

Важливими факторами, які впливають на екологічне виховання у перехідному періоді розвитку є інтенсифікація різних видів діяльності дітей старшого дошкільного віку і першокласників (ігрової, навчальної, трудової, творчої), насичення їх екологічним змістом.

Підсумовуючи сказане вище, можемо стверджувати, що головною умовою реалізації принципу наступності у закладах дошкільної освіти і початкових школах є забезпечення неперервності навчання, оскільки це допоможе забезпечити формування екологічно вихованої особистості.

Разом із тим, на формування екологічної культури дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку впливають зміст, методи, форми і засоби екологічного виховання, які використовуються педагогами обох ланок. Слід надавати перевагу таким із них, які б сприяли емоційно-ціннісному ставленню до природи, формуванню знань про природу як систему, зокрема цінними в цьому аспекті є екскурсії, спостереження, праця в природі, природоохоронна діяльність, зокрема: захист природного середовища (підгодовування птахів, допомога пораненим тваринам, виготовлення і встановлення годівниць тощо); покращення природного середовища (висаджування дерев, квітів тощо); бесіди про необхідність охорони природи; збереження і використання дарів природи (збір природного матеріалу,

виготовлення різноманітних виробів тощо). Знання, уміння й навички природоохоронної роботи послідовно формуються на заняттях, уроках, екскурсіях, прогулянках, маршрутах екологічними стежками, вдома з батьками, у процесі спільної роботи вихованців закладів дошкільної освіти і початкової школи [1, с. 28].

Найбільш уживаними і продуктивними в екологічному вихованні дітей є ігри, зокрема дидактичні, які дають можливість педагогу аналізувати і діагностувати рівень вихованості і екологічної свідомості, мотиви поведінки вихованців у ігрових діях. Дидактичні ігри допомагають систематизувати екологічні знання, закріпити уявлення про взаємозв'язки у живій і неживій природі, сформувати відповідальне ставлення до природи ("Що роблять з дерева", "Що виростили люди", "Птахи в природі", "Цікаві предмети", "Відгадай правило" та інші [7, с. 116]).

Серед сюжетно-рольових ігор цінними з метою формування екологічно вихованої особистості є такі: "Зоопарк", "Птахоферма", "Ліс" та інші, у яких діти виявляють своє ставлення до об'єктів природи, свої емоції, почуття, думки, глибше усвідомлюють взаємозв'язки у довкіллі.

Також актуальними є ребуси ботанічного і зоологічного змісту, в яких дитина розв'язує комплекс завдань, застосовуючи на практиці екологічні знання.

Важливими в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку є читання і розповідання творів художньої літератури, моделювання екологічних ситуацій. Так, у казках природознавчого змісту (як народних, так і авторських) часто розкрито стосунки людей з природою, ставлення людини до об'єктів природи, дії героїв і наслідки їх вчинків. Аналізуючи казки, педагог сприяє формуванню екологічної культури вихованців через сприяння усвідомленню позитивних і негативних вчинків щодо довкілля, вмінь діяти у складних життєвих ситуаціях, оберігаючи довкілля. Тому важливо залучати дітей до складання казок, оскільки такий вид роботи дає можливість педагогу діагностувати рівень їх екологічної свідомості та культури.

Цінними також є такі види роботи як перегляд і аналіз фільмів на екологічну тематику, збирання насіння і лікарських рослин, природознавчі ігри, свята і розваги екологічного змісту. Вони допомагають усвідомити специфіку взаємозв'язку людини з природою, місце природи в житті людини, рівень екологічних проблем і можливі шляхи їх вирішення, набуті вмінь охороняти довкілля.

Вагоме місце у реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей відіграє співпраця закладів дошкільної і початкової освіти з сім'єю, оскільки саме в межах родинного виховання дитина отримує перші знання про природу, вчиться спостерігати і взаємодіяти з нею. Доцільними є консультації і бесіди на природничу тематику задля підвищення екологічної свідомості батьків і дітей, а також стенди, екологічні куточки та плакати зі статтями, віршами, оповіданнями, загадками екологічного змісту.

Висновки. Формування екологічної культури дітей дошкільного і молодшого шкільного віку – основна мета навчально-виховної роботи з екологічного виховання, складний процес, який визначається як психофізіологічними і віковими особливостями вихованців, так і системою дій педагога. В цьому віці закладаються основи екологічного мислення, усвідомлення взаємозв'язків у природі, уміння і навички діяти бережливо в довкіллі.

Ефективність у реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей залежить від дотримання умов, грамотного вибору форм, методів, засобів

екологічного виховання задля заохочення в них відповідального, дбайливого, бережного ставлення до природи і її збереження.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в детальнішому обґрунтуванні специфіки співпраці закладів дошкільної освіти і початкової школи з родинами вихованців щодо формування їх екологічної культури.

Література

1. Дяченко Т. Мандруємо екологічного стежиною / Т. Дяченко // Дошкільне виховання. – № 5. – 2002. – С. 28.
2. Іщенко Л. Екологічне виховання старших дошкільників та молодших школярів в НВК “Школа – дитячий садок [Електронний ресурс] / Л. Іщенко. – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/20/visnuk_24.pdf.
3. Іщенко Л. Наступність у екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. “Теорія і методика виховання” / Л. Іщенко. – К.: Освіта, 1998. – 18 с.
4. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7. – С. 1 – 2.
5. Кучерейко К. Вміння любити природу / К. Кучерейко // Початкова освіта. – 2006. – № 14 – С. 3–7.
6. Лисенко Н. Практична екологія для дітей / Лисенко Н. – Івано-Франківськ: Сіверсія ЛТД, 1999. – 156 с.
7. Лобановська О. Вчити розуміти природу / О. Лобановська // Початкова школа. – 1988. – № 6. – С. 16 – 18.
8. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників / Плохій З. – К.: Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2002. – 173 с.
9. Пруцакова О. Формування основ екологічної культури учнів 5–8 класів засобами дидактичної гри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. “Теорія і методика виховання” / О. Пруцакова. – К., 2002. – 20 с.
10. Совгіра С. Принципи наступності та неперервності в екологічному вихованні / С. Совгіра // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2014. – Вип. 49. – С. 185 – 191.

References

1. Diachenko T. Mandruємо ekolohichnoho stezhynoiu / T. Diachenko // Doshkilne vykhovannia. – № 5. – 2002. – S. 28.
2. Ishchenko L. Ekolohichne vykhovannia starshykh doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv v NVK “Shkola – dytiachyi sadok [Elektronnyi resurs] / L. Ishchenko. – Rezhym dostupu: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/20/visnuk_24.pdf.
3. Ishchenko L. Nastupnist u ekolohichnomu vykhovanni starshykh doshkilnykiv ta pershoklasnykiv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. “Teoriia i metodyka vykhovannia” / L. Ishchenko. – K.: Osvita, 1998. – 18 s.
4. Kontsepsiia ekolohichnoi osvity Ukrainy // Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. – 2002. – № 7. – S. 1 – 2.
5. Kuchereiko K. Vminnia liubyty pryrodu / K. Kuchereiko // Pochatkova osvita. – 2006. – № 14 – S. 3 – 7.
6. Lysenko N. Praktychna ekolohiia dlia ditei / Lysenko N. – Ivano-Frankivsk: Siversiia LTD, 1999. – 156 s.
7. Lobanovska O. Vchyty rozumity pryrodu / O. Lobanovska // Pochatkova shkola. – 1988. – № 6. – S. 16 – 18.
8. Plokhii Z. Vykhovannia ekolohichnoi kultury doshkilnykiv / Plokhii Z. – K.: Red. zhurn. “Doshkilne vykhovannia”, 2002. – 173 s.
9. Prutsakova O. Formuvannia osnov ekolohichnoi kultury uchniv 5–8 klasiv zasobamy dydaktychnoi hry : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. “Teoriia i metodyka vykhovannia” / O. Prutsakova. – K., 2002. – 20 s.
10. Sovhira S. Pryntsyry nastupnosti ta neperervnosti v ekolohichnomu vykhovanni / S. Sovhira // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly : zb. nauk. prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny. – Uman, 2014. – Vyp. 49. – S. 185 – 191.

Одержано статтю: 10.05.2018

Прийнято до друку: 24.05.2018